

JÄMSTÄLLDHET SOM TILLVÄXTFAKTOR Ett utvecklingsarbete för hållbar utveckling Strömsunds kommun

OMGÅNG 1 (3-4 feb 2010):

Utbildning riktad till ledamöter i styrelser och nämnder, chefer och nyckelpersoner inom kommunal verksamhet.

Utbildare: Gertrud Åström, Jämställdhetsexpert och statsvetare

"Jämställdhet är ett stort kunskapsområde som alla har åsikter om, men få vet något om."

1. En kunskapsresa om jämställdhetspolitikens utveckling

Inledning

Sverige är ett av världens mest jämställda länder (nr 4) och de allra flesta tänker nog att jämställdhet bl a är att dela på hemarbetet och vården av barnen samt lika lön för lika arbete. Men jämställdhet handlar om så mycket mer. Det handlar om vilka villkor och vilken resurs- och maktfördelning som finns för kvinnor och för män i samhället. Det handlar om demokrati. För att se måste man aktivt titta efter. Att man börjat titta på villkor och resurs- och maktfördelning i samhället uppdelat på flickor och pojkar, kvinnor och män beror på att det är först när man gör det som skillnaderna blir tydliga. Vi tror att vi lever under lika villkor, vi tror att vi bemöter flickor och pojkar, kvinnor och män lika. Vi tror att flickor och pojkar får samma villkor i skolan, vi tror att vården ser lika ut för kvinnor och män. Men vi upptäcker när vi ser efter att så inte är fallet. Hur kan det komma sig? Ska det vara så eller vad kan vi göra för att förbättra och förändra.

Vill man ha en förändring i samhället när det gäller jämställdhet måste det styras dithän d v s det måste finnas en ordning som driver förändring, att jämställdhetsfrågan drivs framåt. Detta görs med politiska incitament där man har identifierat den fråga som är den starkaste och viktigaste och som kan dra samhällsutvecklingen framåt. Över tid har det varierat men Gertrud försökte den här dagen visa på vad som faktiskt hänt och vad som drivit jämställdhetspolitiken till vad den är idag d v s till de villkor och möjligheter vi har idag som kvinnor och män och varför det är viktigt för en hållbar utveckling att synliggöra skillnaderna och åtgärda dem.

Grundläggande demokratiska värderingar:

(*"För alla människor – även kvinnor är människor" citat G. Åström*)

FN stadgan för mänskliga rättigheter 1948:

"Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter..."

Regeringsformen:

All makt utgår från folket

All offentlig verksamhet utgår från lagarna

Kommunallagen

"Ingen kommunmedborgare får missgynnas om man inte kan förklara varför"

Jämställdhetspolitiken över tid

Kunskapsresan börjar 1970, ett viktigt politisk årtal för Sverige. Anledningen är den nya demokratiska ordning som infördes och som handlar om hur Sverige ska styras d v s enkammarriksdagen. Palme var statsminister och i regeringen fanns två kvinnor, Alva Myrdal och Camilla Odnoff med ansvar för familjepolitiken.

Den fråga som var den viktigaste 1970 var bristen på arbetskraft. För att kunna åtgärda arbetskraftbristen måste man ta fram fakta. Man tittade på arbetskrafttal.

Arbetskrafttalet 1970

d v s andelen i arbete deltid, heltid eller arbetslösa:

90 % av alla män fanns registrerade för arbete och 60 % av alla kvinnor.

(arbetskrafttalet 2007 var 86 % av alla män och 81 % av alla kvinnor)

Vad kan politiken göra för hållbar utveckling. 1970 insåg man att man måste göra något för att fler kvinnor skulle komma i arbete.

1971 - införs särbeskattningen – en skattereform som innebar att makarna beskattas var för sig och den gifta kvinnan i inkomst och skattehänseende betraktas och behandlas som en egen individ. Tidigare hade den sammanlagda inkomsten beskattats och det hade varit mindre lönsamt för båda makarna att arbeta. Arbetskrafttalet ökade direkt. Det är viktigt att styra med ekonomiska incitament.

1971 - Strömsunds första dagis i Backe

1972 - tillsattes delegationen för jämställdhet mellan kvinnor och män, med syfte att hävda kvinnors rätt till arbete. Ordförande var Tage G Pettersson.

1974 – kom föräldraförsäkringen. Den var riktad till familjen med likvärdiga villkor för kvinnor och män. Den individuella inkomstbortfallsprincipen kräver att man haft inkomst minst 8 månader innan nedkomst. Man skulle inte först bli gravid och sen skaffa jobb. Detta för att kvinnor så tidigt som möjligt skulle skaffa heltidsjobb.

1976 – kom principbeslut om utbyggd barnomsorg. 12 % hade offentlig barnomsorg och kvinnor fick i princip lösa barnomsorgen på annat sätt.

1995 - kom lagen som tvingar kommuner att ordna barnomsorg till alla som behöver det.

”Men hur följer den kommunala barnomsorgen utvecklingen i samhället idag? Endast ca 30 kommuner i landet erbjuder idag barnomsorg på obekvämtid. Detta samtidigt som kraven på service på obekvämtid ökar från allmänheten t ex kvälls och nattöppna butiker, bensinstationer etc. vilket gör att andelen jobb med obekvämtid ökar. Det är viktigt att man följer samhällsutvecklingen för en hållbar utveckling” Citat G. Åström

Kvinnorörelsen hade en viktig del i det som gjordes på det politiska området. Det var partiernas kvinnoförbund, grupp 8, rödstrumporna, Fredrika Bremer förbundet, Maja Ekelöf med sin rapport från en skurhink, Algotsömmerskornas strejk, skärholmenfruarnas upprop om mjölkpriset m fl. Att kvinnor började prata om hur man hade det och började ställa krav i början av 70-talet blev politik. Kvinnor krävde rätten att arbeta, rätten att själva bestämma över sin kropp och att kunna försörja sig själv.

1975 - Rätt till fri abort.

1975 - FN kvinnokonferens i Mexico – beslöt att införa kvinnoår för att få alla länder att lyfta upp kvinnofrågorna politiskt och göra nationella handlingsplaner.

1976 - Regeringsskifte – Fälldin

1979 - Kvinnokonventionen CEDAW antogs i FN. Kvinnokonventionen kom till pga. diskriminering av kvinnor i förhållande till de mänskliga rättigheterna. Alltför många länder hade skrivit på de mänskliga rättigheterna med reservationen att kvinnor skulle undantas. Kvinnokonventionen är juridiskt bindande och lag i en del länder (t ex i USA blir konventioner lag) om de skrivs under. Sverige har skrivit på och i Sverige är konventioner folkrättsligt bindande. (Barnkonventionen som är väl känd kom först 1989) Jämställdhet är en viktig demokratisk fråga.

Demokrati

Demo = folk, krati = makt
"All makt utgår från folket"

Demokratis ABC:

- A** Så gott som varje vuxen människa är tillräckligt kapabel att bedöma och fatta beslut i gemensamma frågor.
- B** Så gott som varje vuxen människa begriper sitt eget bästa bättre än någon annan
- C** Varje vuxen människa har rätt till att få sitt bästa beaktat i lika hög grad som alla andra vid ett gemensamt beslut.

En demokratisk beslutsordning måste ha följande kännetecken:

1. Lika rösträtt
2. Effektivt deltagande mer än vart 4:e år
3. Kontroll över dagordningen = viktigt! Vem säger vilket problem vi ska ta upp. Vem lyckas få upp frågan på dagordningen
4. Ingen får uteslutas
5. Upplyst förståelse

Källa: Robert Dahl, Statsvetare, USA

1976 - Jämställdhetskommittén tillsattes för att skriva den nationella handlingsplanen i enlighet med FN:s beslut. Kommittén tittade på vad det är som man snackat om men inte gjort sen början av 70-talet. Detta ledde till lagstiftning.

1980 - kom Jämställdhetslagen och senare samma år tillsattes
1980 - JämO, Jämställdhetsombudsmannen.

1982 - blev det regeringsskifte – Palme som införde sekretariat för jämställdhet.

1982 – infördes rätten att väcka allmänt åtal för våld mot kvinnor. 1864 förlorade mannen rätten att slå hustrun, men bara den som blev slagen kunde anmäla. Först nu, 1982, blev det möjligt för någon annan utomstående att anmäla.

1985 - FN konferens i Nairobi – utvärdering av kvinnoårtiondet. Hur arbeta för att detta ska bli hållbart. Milleniummål sattes upp - att varje land måste förverkliga sina nationella handlingsplaner. Sverige presenterar som första land i världen jämställdhetsstatistik. Sverige har varit världsledande på att ta fram statistik om jämställdhet. Ska man kunna förändra samhället i jämställd riktning måste man kunna visa på hur det ser ut. För att kunna diskutera hur det ser ut för kvinnor och män måste man också kunna se det. Ett samhälles tolerans är alltid som störst när det gäller det som sker i hemmen mot de svagaste. Rapport 1985 "Sida vid sida".

1985 - lyfts frågor om makt och demokrati i Sverige och i övriga Europa. Hur fungerar demokratin hos oss, på individnivå, hur går det till för individ, grupper,

sektorer. Jämställdhet ska vara sättet att arbeta för hållbar utveckling, vilket blev en konkret fråga: Hur ska man öka andelen kvinnor i beslutande organ, till att börja med i statliga myndighetsstyrelser där man verkställer regeringens beslut. Detta kan ske genom jämn könsrepresentation som ger genomslag i hela samhället. Inför 90-talet lades en tioårsplan för att nå målet 50/50 med körschema per år. En viktig strategi för förändring är att bygga in stödstrukturer med kontrollstationer för att säkra att man beaktar jämställdhetsperspektivet. Varannan damernas är ena benet för jämställdhetsintegrering. Det handlar om att omfördela i befintliga strukturer.

1986 - Palme mördas och Ingvar Karlsson tar över rodret.

1988 - 38 % kvinnor i riksdagen. Bäst i världen.

90-91 - kom ett bakslag - olika på lika villkor – en utredning där man menade att kvinnors självständighet var en förklaring till att barnafödandet gick ner.

"I Sverige har vi väl utbildade kvinnor. Vi har också höga arbetskrafttal och högt barnafödande samtidigt. Men det är lägst barnafödande i de flesta västländer där kvinnor måste välja mellan utbildning och att skaffa familj."
citat G. Åström)

1992 - Löneskillnadsutredningen tillsattes under ledning av Ingemar Mundebo. Här konstaterades att löneskillnaderna mellan män och kvinnor inte går förklara med annat än att det beror på kön. Detta ledde till att jämställdhetslagen förstärktes med krav på lönekartläggning. Medlingsinstitutet tar årligen fram lönestatistik som ligger till grund för avtalsrörelsen. 1992 var löneskillnaden mellan könen 16 %. Detta ligger kvar på samma nivå idag. Det är nödvändigt att lagstifta för att förändra något som man verkligen vill t ex lika lön.

Inget nytt under solen

Vad vi vet har det alltid varit så att kvinnor ska tjäna mindre. De första som genomdrev detta var lärarna 1850. Kvinnors arbete värderades motsvara en tredjedels karl. För 100 år sedan diskuterades hur man skulle få fler män till skolan. Svaret var högre lön.(!) Lärarinnor skulle tjäna mindre än lärare. Detta gällde fram till 1947 men först 1960 kom avtalet om att utjämna löner mellan lärare och lärarinnor.

Varför skulle då män tjäna mer? Svaret var att mannen försörjde familjen. Varför skulle då kvinnor som var försörjare tjäna mindre? Svaret blev då att män äter mer och måste därför tjäna mer. Men varför ska ensamstående män tjäna mer än ensamstående kvinnor? Svaret blev att ensamma män inte kan laga mat och därför måste gå på krogen.

1993 - Stödstrumporna kom som ett direkt svar på att kvinnorepresentationen i riksdagen och regering minskat. "Hela lönen – halva makten." Man hotade att bilda ett kvinnoparti.

1994 – Regeringsskifte - Carl Bildt.

1994- uppnår kvinnorna halva makten i regeringen.

1993-94 - Regeringens proposition 92/93:147 Delad makt delat ansvar. Den handlar om maktordningen mellan kvinnor och män. Det handlar inte om individuella val utan det handlar om strukturell makt. Det handlar också om att arbeta för att omfördela maktförhållanden i samhället. Här kom också Bengt Westerbergs beslut om jämställdhetsintegrering vilket gällde till 2006. Ett viktigt dokument som anger att all ny statistik när det gäller individinsatser skall uppdelas på kön.

1994 – Sexköpslagen antogs och som enda land kriminaliseras den som köper sex.

1995 - FN konferens i Peking om Mainstreaming. I rapporten därifrån "Plattform for action" finns i varje del ett genderperspektiv som anger att när man ska jobba systematiskt med mainstreaming (jämställdhetsintegrering) måste man ta reda på hur det ser ut och skruva in det i befintliga styrssystem. Vad ser vi, vilken kunskap ger det vi ser och vad måste vi åtgärda för att nå det resultat vi vill.

1996 – Regeringsskifte - Göran Persson.

1998 - Nytt val och Göran fortsatte. Den s.k. feministiska perioden inleddes av bl.a. Gudrun Schyman. Alla såg sig som feminister.

2002 - "Lika inför kassan" – en studie som gjordes inom försäkringskassan för att se om kassans handläggare behandlade kvinnor och män lika. Man konstaterade att det gjorde man inte. Männerna fick snabbare och mer hjälp.

2004 - Samhällsbyggnadsutvecklingsfrågor i fokus – hur skapa goda villkor för hållbar utveckling. Arbetet baseras på Bruntlandkommissionens rapport som kom redan 1987.

2006 – Regeringsskifte - Fredrik Reinfeldt.

2006 - Regeringen satsar på jämställdhet och integration och ökar den årliga kostnaden för jämställdhet från ca 45 miljoner per år till 400 miljoner. Satsningen gäller kompetensutveckling och strukturutveckling. Hållbar jämställdhet via SKL, Sveriges kommuner och landsting är en av satsningarna i detta paket (145 milj). Anslaget minskar 2011 till 35 miljoner.

Varför vet man mer om män än kvinnor?

Vi backar till 1890-talet. Då arbetade i stort sett alla med jordbruk. Men i statistiken har kvinnorna varit osynliga fram till 30-talet. Först då räknades bondens syster eller piga in, men inte hustrun. SCB tillfrågades om varför inte bondhustrun räknades. Svaret som gavs var att det var svårt att räkna ut andelen arbete för bondhustrun, hon lagade ju mat och tog hand om barnen och då skulle statistiken inte bli säker. Hur ofta låg bonden på soffan? Det är viktigt att få syn på hur arbete såg ut och vilka villkor som fanns. Men redan på 30- talet var det kvinnorna som flyttade (precis som idag). De såg sig som arbetande och tog jobb i staden.

Vi minns 50-talet och att vi då hade ett hemmafruideal men det kan man ifrågasätta. Många hemmafruar jobbade lite extra för att få in pengar, men hade ingen anställning och syns därför inte i statistiken.

Utbildning

Alla barn hade rätt till folkskola. Men när det gällde högre utbildning var den förbjuden för kvinnor. Kvinnor ansågs bli infertila om de fortsatte att utbilda sig. 1965 tog 5 % män och 2 % kvinnor studenten. Idag går 98 % av alla som går ut från grundskolan till gymnasiet. Majoriteten av kvinnorna som går ut gymnasiet går till högre utbildning. Kvinnor har varit i majoritet i högre utbildning sedan 1977. En förklaring är att många tidigare gymnasieutbildningar ändrades till högre utbildning.

”Det är viktigt att ha koll på vad som behövs och vilken utvecklingspotential vi har för att kunna veta vad vi måste satsa på för en hållbar samhällsutveckling” G. Åström.

Lite kvinnoforskning

Patriarkatsteorin av Heidi Hartman:

”Patriarkat är en samhällelig ordning där män tillgodogörs sig värden som är skapat av kvinnor och barn”

Sex/gendersystem - Vi har ett biologiskt kön och ett samhälleligt kön som handlar om hur vi fungerar socialt i samhället. Det biologiska könet bestämmer inte det sociala varat. Om det biologiska könet skulle vara determinerat vore det lika överallt. Biologisering av jämställdhetsfrågan är en fallgrop, privatisering är en annan. Hur man har det privat har inget med de beslut som ska fattas i Strömsunds kommun.

Gröt i huvudet – det fanns forskning som menade att när kvinnan är gravid och har väldigt små barn fungerar inte hjärnan fullt ut. Begreppet ”gröt i huvudet” myntades. Man menade att all energi från hjärnan går till fostret och att kvinnans hjärna krymper under denna tid.

Första gången en kvinna kunde bli myndig var 1848. Det friaste en kvinna kunde vara var att bli änka. Redan på 1800-talet fanns s.k. Stockholmsäktenskap som bestod av änkor som sammanbodde med män, men inte ville bli av med sitt privilegium att äga och kunna bestämma över sin egendom.

Lars Almerets mansforskning i mitten av 80-talet visade att svenska män i princip är för jämställdhet

”Principer är glasklara. Om man ser det blir man också mentalt förberedd. Man ska lära folk att leva efter sina principer.” G. Åström

2. Mainstreaming - Jämställdhetsintegrering

Mainstreaming eller genderequalitysystem eller jämtegrering eller som det beskrivs av Bengt Westerberg 1994 som jämställdhetsintegrering, blev 1995 en gemensam strategi i världen via FN. Mainstreaming betyder huvudfåra. Det enda som kan förändra något är ett beslut om förändring. Man måste se till att den förändring man vill genomföra görs på ett systematiskt sätt. Man ser till att det blir en del i huvudfåran. Genom att synliggöra skillnader kan man också besluta om åtgärder.

Hållbar utveckling

Vilka livsvillkor skapar vi egentligen? Mainstreaming är principen för hur vi ska jobba för att påverka sakfrågorna och ha mandat för att handla i sakfrågorna, att göra något som leder till hållbar utveckling för kommande generationer.

Hållbar utveckling i Strömsunds Kommun - hur skapar vi långsiktiga goda villkor för de som ska bo i Strömsunds kommun kommande generationer. Ett sätt är att ge unga kvinnor fasta jobb. Om kvinnor jobbar lika mycket som män skulle BNP öka med 15 %.

Jämtekomprojektet tog fram metoder för kommunal nivå. Fakta togs också fram när det gällde stadsplanering, social omsorg, skola etc. Dessa faktagenomgångar är nödvändiga för att skapa kunskap eftersom jämställdhet är en ickefråga för många.

Hur ska man hitta en enkel metod så att man kan skaffa kunskap och få en bild av hur det ser ut i Strömsunds kommun för att kunna arbeta för långsiktig hållbar utveckling med jämställdhetsintegrering?

Inför nästa utbildningstillfälle - 22 respektive 23 februari

Det är dags att ta oss själva i anspråk och gå vidare in i det som är Strömsunds kommuns huvudfåra. Vi lever i och är formade av det ojämsställda samhället. För att förändra samhället gäller det att aktivt arbeta med jämställdhetsfrågorna. Hur var och en ser på ojämsställdhet kan däremot vara olika. Men alla har möjlighet att arbeta för förändring varje dag, när vi fattar beslut och när vi agerar. När alla gör det ger det genomslag. Det förutsätter att vi får syn på det vi gör och att vi åtgärdar det vi ser att vi gör på fel sätt. Vi måste börja med oss själva, var och en. Man kan inte förändra andra. Det går inte ändra på något som någon annan styr över utan det handlar om att man måste börja där man själv är.

Bedrivs ojämsställdhetsarbete?

För att åtgärda ojämsställdhet måste ni ta tag i hur de styrdokument som styr kommunens verksamhet ser ut? Ojämsställdhet finns i styrdokumentet.

Styrdokument

Vilka dokument finns som styr kommunal verksamhet? Finns styrdokument på alla nivåer? Hur ser kommunens styrdokument ut? När politiker efterfrågar underlag se till att aspekten kön finns med och om det inte finns – återför underlaget till tjänstemännen och var tydlig i vad ni efterfrågar.

Styrkedjan

Titta på styrkedjan från kommunfullmäktige ner till verksamheten. Styrkedjan består av länkar som ska sitta ihop ända ner i verksamheterna och den ska fungera i båda riktningar. Det handlar om att styra och följa upp i samma kedja.

Prioritera.

Fokusera på det ni anser vara det viktigaste att börja med inom varje nämnd/ styrelse/ verksamhetsområde. Ni kan inte göra allt på en gång, gör en sak i taget. Det handlar om att ändra ett tänk, att införa ett långsiktigt arbetssätt.

Mandat

Att det finns personer inom organisationen som har mandat att göra något är viktigt. Styrning för ihop makt och ansvar. Om detta inte finns är det lätt att föra ansvaret på den som ingen makt har. Utan mandat – ingen förändring. Vilka har mandat att ändra dokumenten?

Mall för styrdokument

Behövs en gemensam mall för styrdokument inom kommunen? Det kan finnas ett värde i förlängningen med gemensamma mallar så att alla vet hur de ser ut och hur de ska se ut. Det kan vara bra men det viktigaste är att vi använder de styrdokument som finns.

Styrdokument - mål

Hur ska man rensa olika dokument? Hur många målnivåer behövs? Det får inte bli för många nivåer att jobba med. Man ska inte inveckla sig i onödan utan göra det enkelt. Involution dvs. att man löper risk att istället för att utveckla sig inveckla sig. Mönstret blir så krångligt att man invecklar sig så inget blir kvar för att utveckla. Målen ska aktivitetssättas och tidsättas.

Jämställdhetsintegrering

Det är viktigt för offentlig verksamhet att de skattefinansierade insatserna kommer alla till del utifrån behov och inte pga. vilket kön man råkar tillhöra. De som arbetar i offentlig verksamhet ska bli medvetna om detta. Bra vård ska ges till män och kvinnor av både män och kvinnor. Det handlar t ex om att den som jobbar med äldre ska veta att jag gör detta lika och med samma respekt för den jag hjälper oavsett vilket kön hon/han tillhör. Det handlar om att säkerställa detta. Upplevd ohälsa upplevs i högre grad av kvinnor på alla områden än män fast kvinnor lever längre. Män kanske har inställningen att ont ska med ont fördrivas? Det är viktigt att komma bort från stereotypa ideologier.

Det handlar om att systematiskt ta in information för att kunna visa vem som får del av kommunens resurser och att göra bra uppföljning för att kunna förändra. Detta gör man genom att inventera vilken kunskap som redan finns på i stort sett alla områden. Titta på utredningar och statistik. Det handlar om systematik, uthållighet, att tänka långsiktigt, att hitta innovativa, tekniska lösningar för tillgodose mänskliga behov. Att bygga ny kunskap, ta reda på hur det är. Vi ska göra, vi har det inte, men vi ska arbeta för att göra en handlingsplan.

Efterfråga, kartlägga, analysera, åtgärda.

Exempel:

Umeå kommun kollade hur fritidsutbudet användes/erbjöds flickor och pojkar redan på 90-talet. Man gick in och mätte med 3R. Hur man än mätte hamnade man på en könsfördelning på 30-70. Man kollade bl a vilka som hade de bästa träningstiderna. I kommunen fanns en bestämmelse som sa att det bästa laget skulle ha de bästa träningstiderna. Det visade sig att pojkar och män hade de bästa tiderna trots att bästa laget var damlaget i fotboll. Detta åtgärdades och damlaget fick de bästa tiderna.

Vilken är Strömsunds kommuns huvudfåra?

Det finns ett politiskt beslut att jämställdhet är viktigt för en hållbar utveckling för Strömsunds kommun. Ni ska börja med att välja ut någon del av det ordinarie arbete och titta på det. Vad är det jag gör när jag gör något? Hur fungerar det vi gör? Gå in i riktiga frågor, tänk mänskligt och tänk aldrig bort uppgiften: Vad finns vi till för? Det är dags för innovativa lösningar för och med medborgaren i fokus.

Att göra inför nästa utbildningstillfälle

Nästa utbildningstillfälle ska vi bygga kunskap där vi själva sitter utifrån våra egna befintliga styrdokument.

1. Redovisa vilka styrdokument som finns. Lista vilka det är.
2. Prioritera det viktigaste för er nämnd/styrelse/verksamhet och titta på det. Finns det ett jämställdhetsperspektiv i det? Fundera över vad ni vill och hur ska ni jobba med det.